

CÍM NÉLKÜLI GAZDAG TÁRHÁZ

Írók gyermekkorukról. Összeállította Fehér Magda. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1993

Rendkívül izgalmas, bár felelet nélküli kérdés, hogy mi az a döntő momentum, melynek hatására az irodalmi olvasmányok iránt élénken érdeklődő, színes képzeletű gyermek költővé, íróvá, esztétává fejlődik, azaz a buzgó könyvbarát magatartásával szemben a produktív alkotói szellemiség oldalára billen a mérleg. Vajon milyen hatásokra és feltételekre van szükség, s mikor, hogy ez az affinitásbeli többlet felmerüljön, és kedvezően alakuljon?

A gyermekkor döntő szerepére érzett rá Fehér Magda, amikor a vajdasági magyar írókat szülőkönyvezetükről, családjükről, gyermekkoruk eseményeiről bírta vallomástételre, s ezekből a hiteles és őszinte – ennél fogva végtelenül érdekes – szövegekből tizenkilencet *Írók gyermekkorukról* című kötetében is megjelentetett. Mint ahogy az az interjútömbhöz kapcsolt riporteri jegyzetből kiderül, a felkért alkotók valamennyien szóban formálták meg vallomásukat – nem írott szöveget mondtak mikrofonba. A megnyilatkozás módja így sikeresen gazdagította az egyes szövegeket, a közvetlenség, a spontaneitás, az emlékezés és a mese varázsa érződik rajtuk.

„Mindent lényegesnek tartok a gyermekkoromból, mindenre rettenetesen nagy szükségem van, most is mint írónak. Nagyon szegénynek érezném magam, ha valami is, akár egy szalmaszál is, hiányozna a gyermekkoromból. Mint írónak is szükségem van emlékeimre. Nem mintha a gyermekkoromról írnék, vagy a gyermekkoromból szedném a történeteket, amelyeket megírok. Azokat a történeteket, amelyeket az írók megírnak vagy egyáltalán az emberek elmesélnek, valószínűleg mélyen magukban hordják. A gyermekkor pusztán csak eszköz. A gyermekkori élményeknek gyakran nagyon kevés közül van a valóságos élményekhez, de megindítják azt a folyamatot, amit írásnak nevez az ember” – fogalmazza meg Brasnyó István azt a lényegi dilemmát, amelyet – bár a riporter igyekezett a „hogy lett író”-féle sztereotip kérdéseket messze kerülni munka közben – valamilyen formában minden megszólaltatott író érint, kifejt, körbejár, s amely összefogja, kötetbe sűrítendő teszi a hozzáállásban, megközelítésben, szemléletben, hangnemben rendkívül különböző vallomásokat. Van író, aki a sablont is tudatosan vállalva járja, elemzi végig az íróvá válás hajdani állomásait, van, aki a – hangoztatott közhellyel ellentétben cseppet sem gondtalan – gyermekkor kusza-furcsa történéseit interpretálva jut el a brasnyóihoz hasonló felismerésekig („Az irodalmi munkásságomnak, az úgynevezett opusomnak valamiféle őstalaját, valami titkos lényegét kellene hogy jelentse a gyermekkorom” – mondja Tolnai Ottó), s ismét mások csak áradó mesélőkedvüknek engednek szabad utat, ám az így felsorakoztatott gyermekkori történésekben kimondatlanul is ott lapul a másságnak, az érzékenységnak, a mély átélésnek az a jegye, a világlátásnak az a különös szemüvege, mely nélkülözhetetlen az íróvá válás folyamatában.

Ha csak a már említett sztereotip kérdésre – hogy lett író? felelne, az *Írók gyermekkorukról* már akkor sem lenne elhanyagolható kiadványa irodalmunknak. Ennél azonban sokkal több: homályfeloldó, titokfejtő, gyermekek és felnőttek számára egyaránt gazdag tárház. Irodalomszociológiai ismérvei mellett pszichológiai-pedagógiai aspektusai sem elhanyagolhatók. Ha gyermek lennék, múlhatatlan kíváncsisággal olvasnám, s gondolom (remélem), így vannak ezzel a mai gyermekek is. Hisz ezekben az írói vallomásokban a gyermekkor mindenkori problémái, érzései, hangulatai nyernek kifejezést a lehető legteljesebb megfogalmazásban, kezdve az elmagányosodástól, a barátság, a szerelem, a sze-

retet, az emberi (családi) kapcsolatok momentumain át az iskolai tornázás nehézségeiig. S ha egy írói vallomás önmagam megértéséhez vezet közelebb, egyértelmű talán, hogy annak az írónak az alkotásait is előbb veszem kézbe. Úgyhogy ez a könyv a diákok számára az olvasóvá válás kurzusa is egyúttal.

Más szempontból is hiánypótló munka Fehér Magda interjúkötete. Tanulmánykötet, a modern irodalom jelenségeit tárgyaló kritikai-elméleti munka nem egy áll rendelkezésünkre, vezet és segít bennünket a kortárs irodalom értékelésében és oktatásában. Az életrajzokkal, az írói pályaképekkel azonban egészen más a helyzet. Vitatott kérdés ez a monográfiaírásban, dilemma az oktatásban. Vajon mit és mennyit kell tudniuk tanulóinknak magáról az íróról, életének adataiból, hogy műveit, verseit, novelláit is megértse, elemezni legyen képes? Az érdektelen, bonyolult adathalmazt kerülve jelenkori irodalomkutatásunk műközpontú, a szerzőről csak néhány sornyi adat áll a tankönyvekben. Tanulóink tudatában – mert a kevés adat, könyvcím között nem lelnék érdekfeszítőt – az író neve egyszerűen leválik a műről, mely aztán egyfajta folklorizált, önálló életet kezd élni. S bár diákként magunk is így voltunk vele, tanárként döbbenet szembesülünk azal a ténnyel, hogy az általános iskolai tanulók csak Szeptemberi emlékről, Hét krajcár-ról, A kárókatonák még nem jöttek vissza című műről beszélnek (így keresik ezeket a könyvtárban), s nem valamely szerző valamely művéről. Fehér Magda könyvének segítségével a vajdasági magyar írók talán kilépnek abból a homályból, amelyben a legifjabb nemzedék látja, tapasztalja őket. S a tanári írőismertetések sem pusztá életrajzi adatokra korlátozódnak, hanem valós környezetbe helyeznek, elvezetnek a tanult művek élményforrásához.

Fontos, hiánypótló kiadványként vettük kézbe a Forum Kiadó gondozásában napvilágot látott kötetet. Aztán elcsodálkoztunk. Miért nincs ennek a könyvnek címe? Legalábbis így, az *Írók gyermekkorukról* meghatározással úgy néz ki, mint egy olyan könyv, melynek csak az alcímét, a műfaji megjelölését írták fel, lefelejtve a találót, figyelemfelkeltő főcímet. Gazdag tárház: cím nélkül.

BENCE Erika

S Z Í N H Á Z

KÁROLYSÁGUNK TERMÉSZETRAJZA

Mrozek: Károly. A stílus maga az ember, mondták egykoron. A stílus maga a kor, mondhatnánk az Újvidéki Színház Mrozek-bemutatója láttán. A *Károly*, amit Hernyák György rendezésében játszanak, Mrozek Triptichon néven ismert három egyfelvonásosának egyike. A három darab – A nyílt tengeren, Károly, Strip-tease – ugyanannak a csapdahelyzetnek a három változata. (Bármelyiket, de elsősorban a Strip-tease-t nyugodtan a Károly mellé lehetett volna társítani, ha másért nem, hogy szabályos, kétrészes színházi estben legyen részünk.) A zsákutcába jutott, a harapófogóba zárt (kis)ember megalkuvása helyzete láttán. A helyzet pedig egyszerre reális és abszurd. Reális, hogy az unoka szemorvoshoz vezetí gyengén látó nagyapját. Abszurd viszont, mert a nagyapának csak azért kell a szemüveg, hogy felismerhesse Károlyt, és utána lepuffantsa. Miért?